

Ekcylanderbagge, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792), (Coleoptera: Curculionidae: Platypodinae) åter funnen i Sverige efter 70 år

JOEL HALLQVIST

Hallqvist, J.: Ekcylanderbagge, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792), (Coleoptera: Curculionidae: Platypodinae) åter funnen i Sverige efter 70 år. [**The oak pinhole borer, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792), (Coleoptera: Curculionidae: Platypodinae) found again in Sweden after 70 years.**] – Entomologisk Tidskrift 142 (1–2): 31–36. Björnlunda, Sweden 2021. ISSN 0013-886x.

Until the year of 1950 the oak pinhole borer, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792) was known from a few localities around the villages Mörrum and Bräkne-Hoby in the province of Blekinge in South Sweden. Since then, no findings have been made of the species in the wild in Sweden. In a survey carried out during the summer of 2020 using pheromones, six specimens of *Platypus cylindrus* were found, one of which in the nature reserve Grindstugan in Blekinge, the other five in the locality of Pataholm in the eastern part of the province of Småland in southeastern Sweden.

Joel Hallqvist, Calluna AB, Waldenströmsgatan 2, 802 80 Gävle.
E-post: joel.hallqvist@calluna.se

Fram till 1950 observerades ekcylanderbagge, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792) frekvent på några lokaler kring orterna Mörrum och Bräkne-Hoby i Blekinge (Ehnström & Axelsson 2002). Efter detta år har inga iakttagelser av arten gjorts i det fria i Sverige. Det finns dock en observation av en individ 1995 fångad i fönsterfälla på importerat ekvirke på en brädgård i Nybro i Småland (Bengt Andersson, Nybro muntl.). I 2020 års svenska rödlista är ekcylanderbagge placerad i kategorin RE, *Nationellt utdöd* (SLU Artdatabanken 2020). Ekcylanderbagge hör till underfamiljen cylinderbaggar, Platypodidae (Shuckard, 1840), förr betraktad som en egen familj men numera placerad i familjen vivlar, Curculionidae (Latreille, 1802) (Dyntaxa 2020). Arten är inte känd som naturligt förekommande från övriga Norden men är rapporterad som införd i Danmark, den är också spridd i Tyskland med fynd även i de norra delarna. Vidare är ekcylanderbaggen utbredd i Syd- och Mellaneuropa, den är känd från östra

Lettland, Vitryssland och sydvästra Ryssland samt förekommer i flera länder i Nordafrika, Turkiet, Kaukasus och Iran (Alonso-Zarazaga m.fl. 2017).

I vissa delar av Europa och Nordafrika har ekcylanderbaggen ökat i antal och utbredning de senaste decennierna (Bellahirech m.fl. 2015). I flera av dessa länder är arten känd som skadegörare på korkek, och ökningen i förekomst sätts av vissa forskare i samband med ”ekdöden”, Acute oak decline (Sousa & Inácio 2005). I Storbritannien, där arten var rödlistad i kategorin ”Rare” på 1980-talet, har den ökat markant de senaste årtiondena och betraktas som potentiell skadegörare av ekvirke (Tilbury 2010).

På uppdrag av Artdatabanken genomfördes under andra hälften av sommaren 2020 en riktad inventering av ekcylanderbagge med hjälp av feromonfällor i Blekinge och Östra Småland. Idén till inventeringen uppkom som en följd av artens sentida expansion och dess eventuella samband med det man kallar ekdöden, ett fenomen som

också drabbat Sverige i viss utsträckning. Vidare kan klimatförändringarna medföra ändrade förutsättningar för arters förekomster, inte minst i deras nordliga gränsområden. Även om ekcylinderbagge inte funnits kvar i Sverige skulle den på grund av dessa faktorer ha kunnat återinvandra på senare tid. Eftersom arten betraktas som skadedjur i vissa delar av sitt utbredningsområde har man tagit fram feromoner som attraherar honor av arten. Detta utnyttjades i denna inventering för att försöka påvisa förekomst av ekcylinderbagge inom landets gränser.

Utseende

Ekcylinderbaggen har ett mycket karakteristiskt utseende, med en brunsvart, starkt cylindrisk kropp. Halskölden är lika bred som, samt något längre än halva täckvingelängden. Huvudet är lika brett som övriga kroppen vilket förstärker den cylindriska formen. Antennerna är korta med en stor plattad klubba, och benen, särskilt frambenen, är korta och kraftiga (Fig. 1). Täckvingarna är baktill täckta av gul behåring. Hanen har dessutom tänder i olika storlekar i detta parti. Kroppslängden uppges vara mellan 5 och 5,5 mm (Pfeffer 1995), men vissa källor uppges att arten kan bli upp till 8 mm lång. De individer som fångades i den aktuella inventeringen 2020 var alla ca 5 mm långa. Storleken i kombination med den tydligt cylindriska formen på både bakkropp och framkropp gör att arten knappast kan misstas för någon annan svensk skalbaggsart.

Ekologi

I Sverige är ekcylinderbaggen främst känd för att angripa ek, *Quercus* L. spp. (Ehnström & Axelsson 2002). Thure Palm nämner dock även bok, *Fagus sylvatica* L., som ett mindre vanligt substrat (Palm 1959). I litteraturen, exempelvis Pfeffer (1995), anges dock att arten utomlands, förutom på olika ekarter, även kan leva på ett antal andra lövträd. Arten angriper färsk död ved samt lagrat timmer (Ehnström & Axelsson 2002). Utomlands rapporteras att ekcylinderbaggen främst angriper döda eller försvagade träd, men att den i korkekskogor i Portugal och Nordafrika även kan angripa till synes friska träd vilket kan leda till trädens död (Bellahirech m.fl. 2015).

I den nordliga delen av sitt utbredningsområde anger flera källor, bland annat Palm (1959), att

Figur 1. En av honorna av ekcylinderbagge, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792) som fångades i inventeringen, sedd från ovan. Foto: J. Hallqvist.

Figure 1. Dorsal view of one of the females of the oak pinhole borer, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792) trapped in the summer of 2020. Photo: J. Hallqvist.

de vuxna djuren svärmar under andra hälften av sommaren, från juli och framåt. I södra Europa kommer svärmningen igång i slutet av maj och fortsätter större delen av juli (Drekić m.fl. 2013). Hanen, som anländer till trädet först, anlägger en kort gång in i veden och lockar sedan till sig en hona (Ehnström & Axelsson 2002). Tillsammans bygger de vidare på gången, och i samband med detta inokuleras en ambrosiasvamp i gångarna, vilken ger näring åt både de adulta djuren och larverna (Inácio m.fl. 2011). Ambrosiasvampar är ett samlingsbegrepp som syftar på svampar vilka odlas av insekter för näringens skull. Hos ekcylinderbagge bär främst honan med sig svampen i speciella mycangier vilka återfinns i ett plattat område baktill på halskölden (Cassier

Figur 2. Fällan som hängde i Pataholm (Sm) i vilken fem individer av ekcyllinderbagge, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792), fångades. Foto: J. Hallqvist.

Figure 2. The trap that was mounted in Pataholm (Sm) in which five specimens of *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792) were caught. Photo: J. Hallqvist.

m.fl. 1996). Man kan tydligt se detta område hos honan då det är starkt perforerat och därför ger ett matt intryck. Hos hanen, som i normalfallet har mycket få mycangier, har detta område ett mer blankt utseende. De svamparter man lyckats identifiera från mycangier på ekcyllinderbagge hör främst hemma bland blånadssvampar i familjen Ophiostomataceae, Nannf. 1932, och då i släktena *Ophiostoma*, Syd. & P. Syd. 1919 och *Raffaelea*, Arx & Hennebert 1965. Det finns även uppgifter om fynd av svamparten *Geosmithia langdonii*, M. Kolarík, Kubátová & Pažoutová 2005 i ordningen köttkärnssvampar (Hypocreales) i mycangierna på ekcyllinderbagge (Belhoucine m.fl. 2013). Eftersom blånadssvampar färgar ved kan timmer som angripits av ekcyllinderbagge påverkas både genom gnaggångar och vedens missfärgning.

Metod

Tio fällor av IBL-typ (Fig. 2) med feromon i form av produkten CYLINDRODOR tillhandahållet av den polska firman Chemipan R&D Laboratories sattes ut mellan 28:e juni och 1:a juli. De tömdes samt togs ner 11:e och 12:e augusti 2020. Sex naturreservat i Blekinge valdes ut på grundval av förekomst av grova ekar samt möjlighet att hänga upp fällor på platser utom åtkomst från betande djur. Som ett komplement till Blekingelokalerna valdes även en lokal i östra Småland ut, eftersom det i denna region finns gott om grova ekar (Fig. 3). På några lokaler placerades två fällor. Beslut om detta skedde på plats och grundades dels på lokalens storlek, dels på förekomst av lämpliga platser att hänga fällor på. Tabell 1 visar en förteckning över alla fällorna. Det insamlade insektsmaterialet från fällorna sorterades under hösten 2020.

Figur 3. Karta över den sydöstra delen av Sverige som visar var lokalerna med fällor var belägna.

Figure 3. Map showing where in Sweden the sites where the traps were placed are located. Red dots showing sites with no findings and reversed drops showing sites with findings of *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792).

Resultat

Sammanlagt fångades sex individer av ekcylinderbagge i fällor som hängde ute 2020.

Bl: Ronneby kommun: Grindstugans naturreservat, RT90 6232993, 1476620, 30.vi–12.viii.2020, 1 hona, leg. Joel Hallqvist, coll. Joel Hallqvist.

Sm: Mönsterås kommun: Pataholm, RT90 6310262, 1537808, 28.vi–11.viii.2020, 5 honor, leg. Joel Hallqvist, coll. Joel Hallqvist och Petter Andersson.

Diskussion

Det får betraktas som mycket överraskande att ekcylinderbagge påträffades i inventeringen 2020. Att arten dessutom dök upp på två så långt åtskilda lokaler gör att det knappast råder något tvivel om att det idag finns frilevande populationer i södra Sverige. Frågor som uppkommer rör snarare hur arten kunnat undgå upptäckt under sjuttio år och om detta tyder på att den varit försvunnen från landet men återinvandrat på senare tid. Lokaler med grov ek i södra Sverige särskilt i östra Småland har besökts och inventerats av entomologer mer eller mindre frekvent sedan 1950-talet, och det verkar underligt att ingen skulle stött på arten. Blekinge, där arten fanns under första hälften

av 1900-talet, har visserligen besökts i någon mindre omfattning av entomologer så chansen att den undgått upptäckt där är större. En intressant notering är att i de nio fällor som var fördelade på sex lokaler i Blekinge fångades endast en individ av ekcylinderbagge. Detta kan tyda på att populationerna av arten inte är stora och att den endast är lokalt förekommande. Det kan också tyda på att även om lokalerna hyser gamla grova ekar är andelen nydöd ekved, vilket arten främst attraheras av, låg. Båda fyndlokaler hyser en exklusiv insektsfauna knuten till lövträd och då främst ek. Från båda lokalerna är sedan tidigare både ekoxe, *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758) och läderbagge, *Osmoderma eremita* (Scopoli, 1763) kända. I Grindstugans naturreservat, som utgörs av ett omväxlande hagmarkslandskap med gamla grova ekar (Fig. 4), har även ädelguldbagge, *Gnorimus nobilis* (Linnaeus, 1758) noterats. Från Pataholm som domineras av havsnära betesmarker, finns tidigare fynd av ekgetingbock, *Xylotrechus antilope* (Schönherr, 1817), och i inventeringen 2020 noterades bland annat ekgrenbock, *Exocentrus adpersus* Mulsant, 1856, ekmulmbagge, *Pentaphyllus testaceus* (Hellwig, 1792) och *Notolaemus unifasciatus* (Latreille, 1804).

Figur 4. Några av de grova ekar som växer i naturreservatet Grindstugan där en individ av ekcyllinderbagge, *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792) påträffades. Foto: J. Hallqvist.

Figure 4. Some of the old oaks growing in the nature reserve Grindstugan where one specimen of *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792) was trapped. Photo: J. Hallqvist.

Tabell 1. Förteckning över de lokaler där fällorna var placerade, i vilket landskap lokalen var belägen samt koordinater angivna i formatet Rikets nät.

Table 1. List of sites where the traps were located, in which province the site is situated, and coordinates given in the format Swedish grid.

Lokal	Landskap	RT90 (nord)	RT90 (öst)
Pataholm	Småland	6310262	1537808
Almö NR	Blekinge	6224880	1477887
Grindstugan NR	Blekinge	6232993	1476620
Gö NR	Blekinge	6223060	1469676
Gö NR	Blekinge	6223977	1467959
Pagelsborg NR	Blekinge	6230089	1454653
Pagelsborg NR	Blekinge	6230194	1454619
Tromtö NR	Blekinge	6226009	1479561
Tromtö NR	Blekinge	6226496	1479526
Vambåsa NR	Blekinge	6228073	1478230

Eftersom ekcylinderbagge i Sverige förekommer på sin nordgräns är det möjligt att den endast uppträder i mindre populationer på lokaler i sydöstra Sverige där det finns kontinuerlig tillgång på grov, död ekved. Då arten inte setts i landet sedan 1950-talet verkar den i nuläget inte utgöra något större problem vid hantering av ektimmer. Med ett varmare klimat kan detta komma att ändras, och man bör vara uppmärksam på spår efter arten på avverkningsplatser och där ekstockar lagras.

Det vore värdefullt att försöka påvisa ekcylinderbagge på fler platser landet, i första hand i östra och södra Götaland. Det är troligt att arten finns på fler lokaler med grov ek i östra Småland. Ekcylinderbagge förekommer förmodligen även på fler platser i Blekinge än vad den enda påvisade individen från landskapet indikerar. Det är sannolikt att arten åtminstone har en förekomst längs åsarna kring Johannishus.

Tack

Tack till Håkan Ljungberg som såg det rimliga i att söka efter en art som ansetts utdöd från landet i över ett halvsekel! Tack även till Petter Andersson som hjälpte till vid utsättningen av fällorna och Kajsa Mattson som tillverkat kartan. Emma Wahlberg, Mikael Sörensson och Håkan Lundkvist vars synpunkter på ett betydande sätt förbättrat kvalitén på manuset skall ha ett stort tack för detta.

Litteratur

- Alonso-Zarazaga, M. A., Barrios, H., Borovec, R., Bouchard, P., Caldara, R., Colonnelli, E., Gültekin, L., Hlaváč, P., Korotyaev, B., Lyal, C. H. C., Machado, A., Meregalli, M., Pierotti, H., Ren, L., Sánchez-Ruiz, M., Sforzi, A., Silfverberg, H., Skuhrovec, J., Trýzna, M., Velázquez de Castro, A. J., Yunakov, N. N. 2017. Cooperative Catalogue of Palaearctic Coleoptera Curculionoidea. – Monografías electrónicas SEA 8. Sociedad Entomológica Aragonesa S.E.A., Zaragoza.
- Belhoucine, L., Bouhraoua, R. T., Harrak, J. M., Viñolas, A., Equihua-Martinez, A., Valdez-Carrasco, J. & Pujade-Villar, J. 2013. New contribution to the knowledge of mycangia in *Platypus cylindrus* (Fabricius, 1792), and comments about the variation of some morphological structures in Mediterranean isolated populations (Coleoptera: Curculionidae, Platypodinae). – Boletín de la Sociedad Entomológica Aragonesa 53: 125–134.
- Bellahirech, A., Bonifácio, L., Inácio, M.L., Sousa, E. & Ben Jamâa, M.L. 2015. A contribution to the knowledge of *Platypus cylindrus* in Tunisian cork oak stands. – Tunisian Journal of Plant Protection 10: 141–150.
- Cassier, P., Lévieux, J., Morelet, M. & Rougon, D. 1996. The mycangia of *Platypus cylindrus* Fab. and *P. oxyurus* Dufour (Coleoptera: Platypodidae). Structure and associated fungi. – Journal of Insect Physiology 42: 171–179.
- Drekić, M., Poljaković-Pajnik, L., Vasić, V. & Vasić S. 2013. Monitoring of swarming of *Platypus cylindrus* Fab.: Adults. – Topola 191–192: 43–50.
- Dyntaxa. 2020. Taxonomisk information. Art: *Platypus cylindrus* – ekcylinderbagge. <https://www.dyntaxa.se/Taxon/Info/101592> (hämtad 2020–11–19)
- Ehnström, B. & Axelsson, R. 2002. Insektsnag i bark och ved. – Artdatabanken, SLU, Uppsala.
- Inácio, M.L., Henriques, J., Guerra-Guimarães, L., Gil Azinheira, H., Lima, A. & Sousa, E. 2011. *Platypus cylindrus* Fab. (Coleoptera: Platypodidae) transports *Biscogniauxia mediterranea*, agent of cork oak charcoal canker. – Boletín de Sanidad Vegetal Plagas 37: 181–186.
- Palm, T. 1959. Die Holz- und Rindenkäfer der süd- und mittelschwedischen Laubbäume. – Opuscula Entomologica. Supplement. 16. Entomologiska sällskapet, Lund.
- Pfeffer, A. 1995. Zentral- und westpaläarktische Borken- und Kernkäfer (Coleoptera: Scolytidae, Platypodidae). – Pro Entomologia, c/o Naturhistorisches Museum, Basel.
- SLU Artdatabanken. 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. – SLU, Uppsala.
- Sousa, E. & Inácio, M. L. 2005. New aspects of *Platypus cylindrus* Fab. (Coleoptera: Platypodidae). Life history on cork oak stands in Portugal. – In: F. Lieutier & D. Ghaïoule (ed.). Entomological research in Mediterranean forest ecosystems, pp. 147–170. INRA Editions, Paris.
- Tilbury, C. 2010. Oak pinhole borer *Platypus cylindrus* (Coleoptera: Curculionidae). – Tree pest. Advisory Note. Forest Research. Tree Health Division, Farnham, Surrey.